

Teorie raného psychosociálního vývoje

Pozdější psychoanalytické teorie s důrazem na rané dětství: René Spitz (1897–1985)

- Stádia:
 - **Preobjektální** (asi do 3.měs.)
 - **S. předběžného objektu** (do 6. – 8. měs.): reakce na spatření obličeje, iniciativní úsměv
 - **S. objektu (objektní):** rozlišení mezi známou a cizí tváří, pečující osoba je „libidinózně obsazený objekt“, vytváří se specifický vztah
 - „úzkost osmého měsíce“, „strach z cizince“, „anaklitická deprese...“

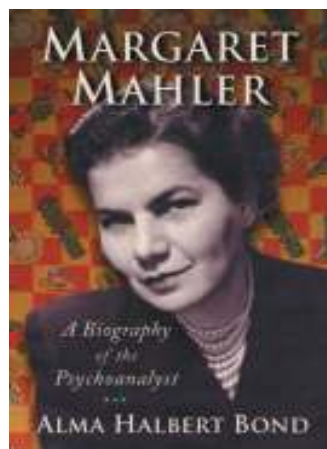
Pozdější psychoanalytické teorie s důrazem na rané dětství: Margaret Mahler (1897–1985)

- **Dva hlavní vývojové úkoly:**
 - naučit se žít s ostatními
 - naučit se vytvořit si od ostatních odstup

Fáze vývoje Ega:

- **Autistická fáze** (do 2 měs.)
- **Symbiotická fáze** (2–6 měs.)
- **Separčně-individuační fáze** (6 měs.–2 r.)
 - subfáze diferenciací
 - subfáze praktikování
 - subfáze znovusbližování
- **(sub)fáze stálosti objektu/individuality** (2–3 roky) *

*popř. ve skutečnosti celoživotní; **teorie objektních vztahů** zdůrazňuje zásadní důležitost raného vztahu s mateřskou postavou (primární objekt) a zakládání osobnostní struktury v 1. roce života

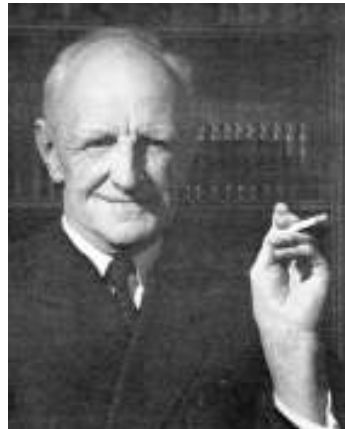
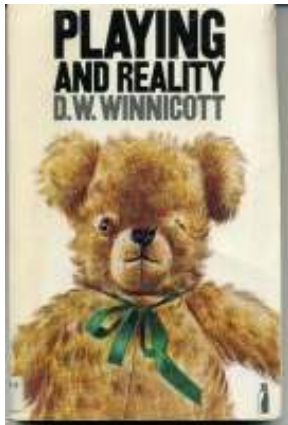

Pozdější psychoanalytické teorie s důrazem na rané dětství: D.W. Winnicott (1896–1971)

- Koncept „držení“ (*holding*)
- Separční úzkost
- Přejícný (tranzitorní) objekt tlumící úzkost a umožňující separaci
- „Antisociální tendence“
- Uspokojení vs. frustrace, dobrý vs. špatný objekt – „dost dobrá matka“
- Význam hry
- Vývoj „pravého“ a „falešného“ self

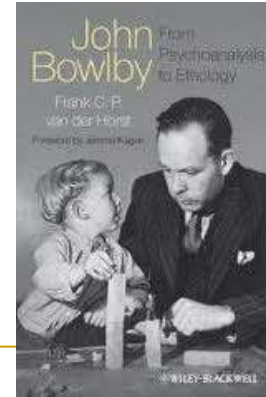

Pozdější psychoanalytické teorie s důrazem na rané dětství: D.W.Winnicott (1896–1971)

Psychoanalýzou inspirované přístupy – teorie vývoje citového přilnutí - vazby (*attachment*)

- John Bowlby (1907–1990)
- Mary Ainsworthová (1913–1999)

Teorie raného přilnutí (vazby) jako teoretická syntéza dalších směrů

- Psychoanalýza
 - je akceptována důležitost raných zkušeností
 - reviduje se naopak předpoklad o prvořadosti sexuálního pudu
- Etologie a evoluční věda
 - je akceptována koncepce vrozeného repertoáru chování
 - metoda přímého pozorování interakce dítě - matka
 - zdůrazňuje se evoluční význam adaptivního chování tohoto typu
- Psychologie (experimentální směr, teorie učení)
 - do výzkumu raných zkušeností se začleňují experimentální studie

Významný příspěvek k teorii citové vazby

Harry F. Harlow, "Love in Infant Monkeys," 1959

Mateřská deprivace u mláďat makaka rhesus

Návod z etologie

- „Housata jsou při narození naprogramována, aby následovala první figuru, která se před nimi objeví, většinou husu, ale v tomto případě následují fylogeneticky vzdáleného dvojnožce Konrada Lorenze...“

(Hrdy: *Mother nature: a history of mothers, infants, and natural selection*, 1999)

Jak probíhá proces vzniku vazby u Homo sapiens?

- Je zřejmé, že dětské mládě chce zůstat v blízkosti attachmentové figury...
- Dítě je ale neschopné od narození přibližně až do jednoho roku věku attachmentovou figuru následovat

1. fáze: „před vznikem citové vazby“ (*asocial stage*) – nekritická sociabilita

- od narození zhruba do 3 měsíců věku dítěte
- dítě reaguje tak, aby co nejvíce zvýšilo pravděpodobnost pokračování kontaktu s dospělými lidmi
- jde o projev *predispozice* k sociálnímu kontaktu, což se mimo jiné projevuje i v tom, že dítě preferuje lidské tváře a hlasy
 - dítě je také vybaveno speciálními atributy, které poutají zvýšenou pozornost dospělých (například velké oči apod.).
 - v chování dítěte a dospělého pečovatele existuje značná komplementarita.
 - nejdůležitějšími konkrétními projevy chování jsou natahování ručiček, stiskání, držení, úsměv a pláč.

1. fáze „před vznikem citové vazby“

- Pro vytváření zárodků citové vazby je velmi důležitý tělesný kontakt s matkou při kojení a laskání matky s dítětem.
- Iniciátorem udržování blízkosti bývá v tomto období většinou pečující osoba, dítě se však pomocí uvedených projevů chování snaží o co největší možnou přítomnost matky (pečující osoby).

2. fáze „zárodky citové vazby“ (*stage of indiscriminate*) – citová vazba nerozlišená, ve fázi utváření

- tuto fázi nelze přesně časově ohraničit, do značné míry závisí na schopnosti dítěte diferencovat známé tváře od cizích
- hlavním cílem tohoto období je odlišení primární pečující osoby od ostatních dospělých osob - především proto, aby dítě mohlo cíleně zaměřovat své vazbové chování
- dítě se proto stále častěji snaží aktivně iniciovat kontakt se svými pečovateli

3. fáze „období vyhraněné citové vazby“ (*clear cut attachment*)

- významně ovlivněna mnoha změnami, které se u dítěte začínají projevovat, období kolem 7. měsíce věku - především změnami v oblasti motoriky, kognice a komunikace.
 - Vývoj motoriky v tomto v této etapě dítěti dovoluje aktivní pohyb (ležení), pomocí nějž se snaží o udržování blízkosti s pečující osobou.
 - Dítě tak může matku následovat, přibližovat se k ní či se od ní vzdalovat nebo se na ni věšet.
 - Výrazným rysem je v tomto období tzv. strach z cizince, který se začíná objevovat hned z počátku a projevuje se především silnými protesty dítěte proti separaci od matky.

4. fáze „záměrný vztah a partnerství“ (*goal-corrected partnership*)

- v tuto fázi proces vývoje citové vazby vyústí (až) okolo čtvrtého roku věku dítěte
- nezbytnou podmínkou je vytvoření základů identity u dítěte
- pokud předchodí vývoj citové vazby probíhal bez vážných komplikací, vztah matky a dítěte se proměňuje
 - Dítě se postupně zbavuje naprosté závislosti na matce a stává se z něj autonomní jedinec.
 - Tato počínající nezávislost bývá (při bezproblémovém vývoji) ukončena v dospělém věku.
 - Dítě v této fázi vývoje je schopno se natolik oprostit od matčiny přítomnosti, že může objevovat nové věci v okolním světě (v našem kulturním prostředí – nástup do MŠ).
- dalším významným mezníkem v tomto období je postupný vývoj empatie – dítě dokáže chápat i potřeby druhých lidí a zjišťuje, že matka má i jiné potřeby, než pečovat
- citové vztahy s rodiči, vrstevníky, popř. partnery se tak postupně stávají symetričtějšími a spějí od jednostranné závislosti dítěte na rodičích k reciprocitě vztahů

Test neznámé situace – SST (M. Ainsworth)

■ má 8 sekvencí:

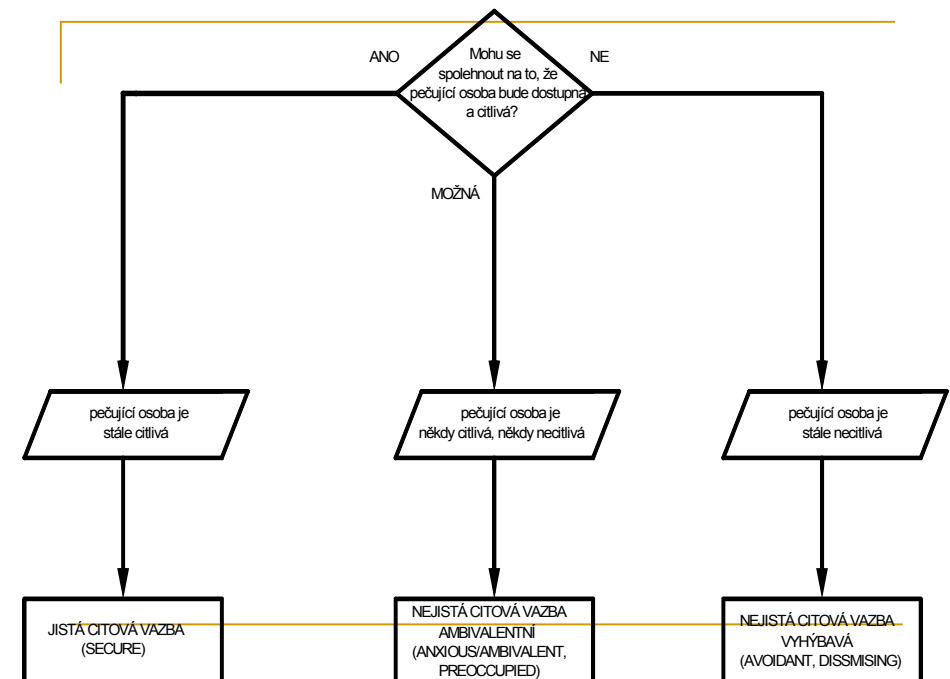
1. matka a dítě vchází do neznámé místnosti
2. matka si sedá a dítě má možnost volně se pohybovat
3. přichází neznámý člověk
4. matka jde pryč, opouští dítě s neznámým člověkem
5. matka se vrací zpět, cizí člověk odchází
6. matka odchází, nechává dítě samotné v místnosti
7. cizí člověk se vrací
8. cizí člověk jde pryč a matka se vrací

SST – test neznámé situace

Typy vazby (attachment)

- **A) nejistá vazba – vyhýbavá**
- **B) bezpečná (jistá) vazba**
- **C) nejistá**
 - **ambivalentní** nebo
 - **D) dezorganizovaná** vazba

Jistá citová vazba – předpoklady vzniku

- Potěšení a radost z blízkého kontaktu s dítětem
- Srozumitelné vyjadřování emocí
- Citlivost na sociální podněty od dítěte
- Pohotové a adekvátní povzbuzování dítěte do objevování nového - explorace

Vyhýbavá citová vazba – předpoklady vzniku (A)

2 možné zdroje chování pečujících osob:

A

- trvalé odmítání pokusů dítěte o útěchu či jejich odklánění stranou (zvláště pak o útěchu formou tělesného kontaktu)
- Nedostatečná vnímavost k projevům dítěte
- Projevování negativních pocitů směrem k dítěti

Tyto pečující osoby je možno popsat jako **rigidní a sobecké**, které s vysokou pravděpodobností své děti **nepřijímají**.

Vyhýbavá citová vazba – předpoklady vzniku (B)

B

Druhým potenciálním zdrojem vzniku této formy citové vazby je:

- **velmi „horlivá“** pečující osoba
- **nepřiměřená míra stimulace**, se kterou si dítě neví rady a nestojí o ni

Adaptivní odpovědi dítěte na takové projevy chování může být naučené vyhýbání se těmto osobám.

Ambivalentní citová vazba – předpoklady vzniku

- Nestálost péče
- Značně proměnlivá citlivost k potřebám dítěte, oscilující mezi nadšením na jedné straně a lhostejností na straně druhé
- Chování, které rodič projevuje směrem k dítěti přitom není odpovědí na podněty dítěte, ale pramení spíše z aktuálního naladění rodiče.
- S touto proměnlivostí péče se dítě snaží vypořádat zoufalou snahou o získání pozornosti – ať už skrze pláč nebo snahou o tělesný kontakt s rodičem. Je-li jeho snaha o získání pozornosti neúspěšná, je zarmoucené a rozčilené.

Zvládání stresu u jednotlivých skupin

- Vyhýbavá citová vazba – (A) – předpokládají, že pečující osoba je nedostupná, neposkytuje jim útěchu nebo je zahlcuje, vyhýbají se jí
 - Jistá - (B) – předpokládají u pečující osoby útěchu a s důvěrou ji vyhledávají
 - Ambivalentní - (C) – naučily se, že jejich pečující osoba je občas nedostupná, vyhledávají ji, ovšem s nedůvěrou
-

Skupina D – disorganised pattern

- U dětí, které byly obtížně klasifikovatelné dle Ainsworthové kódovacího systému, rozpoznali Mainová a Solomonová čtvrtý druh citové vazby – tzv. dezorganizovaný.
 - Tyto děti nemají žádný stabilní způsob, jak zvládat stresovou situaci (oproti typům A, B, C).
 - Nehybnost, „zamrznutí“, obavy z pečovatele, protichůdné reakce, nekonzistence v chování nebo naopak stereotypie gest a pohybů.
-

Dezorganizovaná citová vazba

- Dítě je někdy stresováno samotným pečovatelem – nastává paradox, místo aby pečující osoba byla zdrojem bezpečí, stává se zdrojem stresu.
 - Dítě nemůže vyvinout jakoukoli fungující zvládací strategii – reaguje z toho důvodu dezorganizovaně
 - Do této kategorie často spadají děti s různým druhem postižení, týrané, zneužívané...
-